

Saako toimittaja järkyttyä?

Kaakkois-Aasiasta palasi järkyttyneiden turistien lisäksi myös silminnähden uupuneita toimittajia. Sotatantereitakin kolunnut konkaritoimittaja Kari Lumikero totesi Journalisti-lehdessä, ettei ollut koskaan nähnyt mitään vastaavaa. Tsunami jätti jälkeensä ainakin 200 000 ruumista sekä miljoonia loukkaantuneita, kotinsa ja elinkeinonsa menettäneitä. Siellä, ruumiskasojen keskellä, toimittajat tekivät työtä vuorotta, koska tiedonjano kotimaassa oli loppumaton.

Tässä artikkelissa kysyn, saako toimittaja tuntea. Onko itku merkki inhimillisestä ihmisestä vai väärällä alalla olevasta heikkohermoisesta luuserista?

Estonian uppoamisen jälkeen suomalaisissa tiedotusvälineissä alettiin ensimmäistä kertaa keskustella toimittajien henkisestä jaksamisesta traumaattisissa olosuhteissa. Keskustelu tyrskysi laidalta toiselle. Toiset vaativat, että toimittajien henkiseen jaksamiseen pitää kiinnittää huomiota aivan samalla tavalla kuin poliisien, palomiesten ja hoitohenkilökunnan. Toiset kehottivat onnettomuudesta järkyttyneitä hakeutumaan pitsinnypläyksen pariin.

Ilmapiiri on muuttunut kymmenessä vuodessa, sillä yhä useammin myös toimittajille tarjotaan mahdollisuutta osallistua kriisin jälkihoitoon niin sanotuissa debriefing-istunnoissa. Ne ovat koulutetun henkilön johtamia ryhmätapaamisia, jotka pyritään järjestämään mahdollisimman pian tapahtuman jälkeen ja joissa onnettomuus uutisointiin osallistuneet voivat kertoa omista tunteistaan. Yksilötasolla ajatukset psykologisen jälkipuinnin tasolla jakaantuvat edelleen kuitenkin kahtia: tarpeellista ja tarpeetonta. Toisten mielestä kyseessä on muoti-ilmiö ja merkki yhteiskunnan ylipsykoloitumisesta, toiset uskovat toiminnan tarpeellisuuteen.

Olen selvittänyt pro gradu -tutkimuksessani toimittajien selviytymistä traumaattisista tilanteista. Samalla olen arvioinut, minkälaiset valmiudet toimittajilla on kohdata sokissa olevia ihmisiä työssään. Onko heillä ammattitaitoa arvioida, kertooko haastateltava kokemuksistaan omasta vapaasta tahdostaan vai onko hän niin järkyttyneessä mielentilassa, että hän puhuu kenelle tahansa mitä tahansa?

Tapauksena tutkimuksessani oli kevättalvella 2004 sattunut Konginkankaan bussiturma, jossa kuoli 23 ja loukkaantui 15 henkilöä. Tutkimustani varten

haastattelin sanomalehti Keski-suomalaisen toimittajia ja kuvaajia, jotka tuottivat aineistoa sanomalehteen, verkkolehteen sekä ostopalveluna MTV3:n uutisille. Osa toimittajista kohtasi karmeuden 4-tiellä Konginkankaalla, kun he varhaisina aamuyön tunteita etsivät tietoa Suomen tieliikennehistorian tähän asti vakavimmasta turmasta. Toinen joukko kohtasi omaisia Keski-Suomen keskussairaalassa.

Onnettomuus sattui perjantaina aamuyöllä. Seuraavana maanantaina toimittajat ja kuvaajat kokoontuivat kriisipurkutilaisuuteen. Tämä oli ensimmäinen kerta, kun tällainen mahdollisuus Keski-suomalaisessa tarjottiin. Pääosin toimittajat ja kuvaajat olivat tilaisuuteen tyytyväisiä ja pitivät sitä tarpeellisena. Kritiikkiä herätti lähinnä se, että mahdollisuus keskusteluun olisi pitänyt tarjota heti tuoreeltaan. Onnettomuuspaikalla työskennellyt toimittaja kertoi, että kyyneleet vuotivat valtoimenaan, kun hän ajoi onnettomuuspaikan ohi myöhemmin illalla päivän työt tehtyään. Tuolloin hän tunsi, että asiasta pitäisi puhua jonkun kanssa ja pohti, pitäisikö ajaa paikalliseen kriisikeskukseen keskustelemaan asiasta. Se jäi tekemättä, ja maanantain kriisipurkutilaisuutta hän piti liian myöhäisenä.

Keski-suomalaisessa psykologiseen jälkipuintiin osallistunut ryhmä, noin 15 henkeä, oli monien mielestä liian suuri ja se olisi pitänyt jakaa kahtia: sellaisiin, jotka olivat itse onnettomuuspaikalla ja sellaisiin, jotka työskentelivät sairaalalla. Kiusalliseksi koettiin se, että tilaisuudessa kritisoiitiin myös toimittajien ja kuvaajien journalistisia ratkaisuja. Tilaisuuden ensisijainen tarkoitus tunteiden purkaminen ja tietojen saaminen siitä, mitkä ovat normaaleja reaktioita traumaattisen tapahtuman jälkeen.

Ihmetystä herätti lisäksi se, että toimituksen johdossa asiaa järjestellyt henkilö kutsui tilaisuuteen ne henkilöt, jotka hän katsoi eniten olleen tulossa onnettomuuden aikana. Psykologi Salli Saari sanoo, että jokaisella pitää olla mahdollisuus osallistua ja saada tukea, jos sellaista katsoo tarvitsevansa. Harinnanvaraisuutta ei saa tällaisessa asiassa harjoittaa, ja asia olisi muutenkin syytä esittää positiivisessa valossa ikään kuin itsestäänselvyytenä: Osallistuthan sinäkin tähän? Me suomalaiset kun olemme hanakoita vastaamaan, että ei tässä mitään hätää, kun meiltä kysytään, tarvitsetko sinä apua.

Konginkankaan onnettomuuden sattuessa Keski-suomalaisessa ei ollut vielä selvillä, miten tällaisissa tapauksissa voidaan hyödyntää työterveyshuoltoa. Vasta myöhemmin selvisi, että talon työterveys sopimukseen kuuluu viisi käyntiä per asia työterveyspsykologin luona. Sanomattakin on selvää, ettei asiasta ole liiemmin toivotettu, koska psykologikäynnit tulevat talolle kalliiksi.

Minkälaisia tunteita Konginkankaan turma toimittajissa sitten herätti? Kyyneleet tulivat useilta, keneltä missäkin tilanteessa. Esimerkiksi uutistoimintaa johtanut tuottaja itkeä tihrusti miehensä olkapäätä vasten kotona tehtyään ensi 23 tuntia töitä putkeen. Toimittajat ja kuvaajat kertoivat myös unettomuudesta ja keskittymishäiriöistä. Mielenkiintoista oli se, miten erilaisia kuvia ihmisille jää pyörimään mieleen: Valokuvaaja kertoi, että hälytysajoneuvojen valot välkkyivät mielessä pitkään. Naistoimittaja puolestaan kertoi metallisesta kalman hajusta, joka seurasi häntä onnettomuuspaikalta kotiin saakka.

Yhteistä kaikille kokemuksille oli voimakas puhumisen tarve asiasta. Asiasta keskusteltiin toisten työkavereiden kanssa, puolisojen ja ystävien kanssa. Ja tähänhän psykologinen jälkipuintikin perustuu: puhumiseen. Vaikka haastatte- luissa tulikin esille kanta, jonka mukaan pullo viskiä on parasta lääkettä ahdis- tukseen, olisin taipuvainen tutkimukseni perusteella ja useiden asiantuntijoiden kommentteihin nojaten suosittelemaan lääkkeeksi sosiaalisia kontakteja. Salli Saaren mukaan on tärkeää, että läheiset ymmärtävät kriisin kokeneen henkilön tarpeen puhua asiasta. Se saattaa olla saman toistoa ja ottaa kuuntelijaa her- moille, mutta juuri se on avain siihen, että sisimpään ei pääse muodostumaan möykkyjä, jotka sitten myöhemmin purkautuvat erilaisina ongelmina. Aika- naan puhumisen tarve vähenee.

Lähes kaikki haastattelemanani toimittajat ja kuvaajat myönsivät, että heillä oli jonkinlaisia tuntemuksia onnettomuuden jälkeen. Toinen puoli asiaa on kuitenkin se, että he ymmärtävät tekevänsä työkseen tiedonvälitystä, johon kuuluu ajoittain myös joutuminen epämiellyttäviin tilanteisiin. Kun tilanne on käynnissä, harvat ehtivät ajatella omia tunteitaan, vaan he työskentelevät rutiininomaisesti journalistisen ammattitaitonsa varassa. Journalistinen kiima, kuten eräs kuvaaja asiaa kuvaili, antaa voimia ja innostusta jaksaa, sillä harvassa on sellaiset toimittajat ja kuvaajat, jotka eivät innostu isosta uutistapahtumasta oli se sitten kuinka karmaiseva tahansa.

Yhteenvetona voi todeta, että traumaattisten tilanteiden jälkipuinti on toimi- tuksissa tarpeellista. Ja koska se perustuu aina vapaaehtoiseen osallistumiseen, ei sellaisten, jotka eivät katso tarvitsevansa apua, ole pakko osallistua tilaisuus- teen. Sen pitää olla aivan yhtä hyväksyttävää kuin osallistuminenkin. Yksilöillä on tunnetusti hyvin erilainen kysy selvitä ongelmallisista tilanteista. Toisen on vaikea kestää, jos tiellä roiskuu rapaa housuille. Toinen taas ei ole samasta tilanteesta moksiskaan.

Tuula Niemi on toimittaja ja viestintätieteiden opiskelija
Jyväskylän yliopistossa